

מצרים וישראל: אנרגיות מתחדשות לשלום

אופיר וינטר | 14 במארס, 2022 | גיליון 1572

"פורום הצעירים העולמי" (WYF), שהתכנס בינואר 2022 בשרם א-שיח', [נתפס](#) במצרים כהכנה לקראת ועידת האו"ם לשינוי אקלים שתארח העיר בנובמבר הקרוב. במושב שהוקדש לנושאי סביבה הצהיר הנשיא, עבד אל-פתאח א-סיסי, כי "האדם הוא הייצור היחיד על פני כדור הארץ שמסוגל לחולל הרס, אך מסוגל גם לבנות ולתקן". ואכן, כעולה מהפורום, מצרים שואפת למלא תפקיד מוביל בבנייה ובתיקון הן בחצרה הפנימית והן בזירה האזורית - אפריקה, אירופה והמזרח התיכון. על ישראל, מצדה, לתמוך בכוונותיה של מצרים ולחתור לשיתופי פעולה עמה, בפרט בתחום האנרגיות המתחדשות.

בשנים האחרונות זוכה נושא האקלים למקום בולט בשיח הפוליטי והציבורי במצרים. ב-2015 [הקימה](#) מצרים את 'המועצה הלאומית לשינויי אקלים' כגוף האחראי על גיבוש אסטרטגיה כוללת וריכוז מאמצים ממשלתיים בנושא, ובהמשך [עדכנה](#) את הרכבה וסמכויותיה. ב-2016 [השיקה](#) מצרים מסמך חזון לשנת 2030, ובמרכזו יעדים בתחום הפחתת זיהום האוויר, מעבר לאנרגיות ירוקות ולתחבורה נקייה, טיפול במי שפכים ושמירה על המגוון הביולוגי. ב-2020 [השיקה](#) מצרים מרכז מצוינות ללימודים סביבתיים שנועד להציבה בחזית העולמית של חקר שינויי האקלים, והנפיקה איגרות חוב ירוקות בסך 750 מיליון דולר לגיוס מימון לפרויקטים סביבתיים. בוועידת האקלים שנערכה בגלזגו בנובמבר 2021, [הציגה](#) מצרים אסטרטגיה לאומית מעודכנת להתמודדות עם שינויי אקלים עד 2050, שמטרתה יצירת הלימה בין מאמצי הפיתוח הפנימיים במדינה לפרוטוקולים הבינלאומיים בנושאי סביבה.

הפעלתנות המצרית בסוגיית האקלים נובעת מארבעה שיקולים: ראשית, האיום הישיר שמשקף משבר האקלים על מצרים. ראש הממשלה, מוצטפא מדבולי, ציין בפורום הצעירים העולמי כי מצרים היא אחת המדינות הפגיעות ביותר להתחממות הגלובלית, אף על פי שתרומתה לפליטת גזי החממה בעולם עומדת על 0.6 אחוזים בלבד. עליית הטמפרטורות ומפלס מי הים [מאיימים לפגוע](#) באזורי החוף שבהם מתגוררים 22 אחוזים מתושבי מצרים, באתרי תיירות מרכזיים ובשטחי חקלאות בדלתא של הנילוס. פגעי האקלים עלולים לגרום בעקבותיהם עוני, גלי הגירה וחוסר יציבות פוליטית. הנזק הכספי הכולל שצפוי להיגרם למדינה בעשורים הקרובים עקב השלכות משבר האקלים נאמד על ידי המכון המצרי למחקרים אסטרטגיים (ECSS) ב-100-500 מיליארד לירות מצריות.

שנית, מצרים רואה עצמה כנציגת המדינות המתפתחות, במיוחד באפריקה, בשל היותה המדינה המובילה ביבשת בתחום ההתמודדות עם פגעי האקלים וניסיונה העשיר בארגון כנסים בינלאומיים. באמצעות אירוח ועידת האקלים בשרם א-שיח' מבקשת מצרים להעמיד את עצמה ואת יתר מדינות אפריקה במוקד סדר היום העולמי ולרתום את הקהילה הבינלאומית לסייע להן דרך מענקים והלוואות, השקעות בפרויקטים ירוקים וידע טכנולוגי. לתפיסתה, רק סיוע חיצוני מאסיבי יבטיח את יכולתן של מדינות מתפתחות למלא את חלקן במאמץ הגלובלי להפחתת פליטת גזי החממה.

שלישית, התפקיד המצרי המוביל בהתמודדות עם משבר האקלים משמש את קהיר ככלי דיפלומטי בטיפול עוצמתה הרכה. באמצעות הנושא הסביבתי – שהפך אקוטי בשנים האחרונות – שואפת מצרים למצב את עצמה כשחקנית קונסטרוקטיבית בעיני המערב בכלל וארצות הברית בפרט, לבסס את מנהיגותה האזורית ולהסתמן כיעד אטרקטיבי להשקעות הון בפרויקטים ירוקים. ואכן, רבים מהדוברים בפורום הצעירים העולמי שיבחו את מצרים על היותה "מופת לעולם" ו"מובילת דרך" בסוגיות סביבתיות. הנכסיות המיוחסות למצרים בנושא הסביבתי מחזקת את האינטרס הבינלאומי ביציבותה ומייצרת מיתוג חיובי, המאזן במידת מה ביקורות הנמתחות עליה במערב בנושאי זכויות אדם.

רביעית, מצרים מעוניינת להרים תרומה ישירה להתמודדות עם משברי האקלים והאנרגיה העולמיים דרך הפיכתה ל-Hub של גז בטווח הקצר ואנרגיות מתחדשות בטווח הבינוני-ארוך, בפרט עבור מדינות אירופה, אפריקה והמזרח התיכון. בפורום הצעירים העולמי [הצהיר](#) א-סיסי כי בכל משבר יש הזדמנות והביע תקווה שמצרים תשמש מקור אנרגיה זול ונקי עבור אירופה דרך חיבור עם רשתות החשמל של יוון וקפריסין וכן עבור שכנות נוספות, בהן סודאן, לוב, סעודיה, ירדן וישראל. מדבולי הוסיף כי אנרגיות מתחדשות אמורות להיות מקור לעשרים אחוזים מכלל האנרגיה במדינה ב-2022 ו-42 אחוזים ב-2035. שר החשמל והאנרגיות המתחדשות, מוחמד שאכר, העריך בפורום כי עלותן של אנרגיות שמש ורוח הופכת נמוכה ותחרותית יותר הודות לפיתוח טכנולוגיות המאפשרות את אגירתן.

למצרים שורת מיזמי דגל בתחום האנרגיות הירוקות: הפארק הסולארי 'בנבאן' במחוז אסוואן, הגדול מסוגו במזרח התיכון ומהגדולים בעולם, אחראי על ייצור יותר חשמל מאשר סכר אסוואן; טורבינות הרוח בראס ראע'ב וג'בל אל-זית מספקות חשמל נקי לכמיליון משפחות; תחנת הכוח הגרעינית בדבעה אמורה להתחיל לפעול ב-2028 ולספק ב-2035 שלושה אחוזים מסך האנרגיה במצרים; ערים ירוקות, בראשן הבירה האדמיניסטרטיבית החדשה, אמורות להסתמך על אנרגיות מתחדשות. כמו כן, מקודמים מיזמים להפקת מימן ירוק לתעשיות, להסבת מכוניות מדלק לגז ולייצור מכוניות חשמליות.

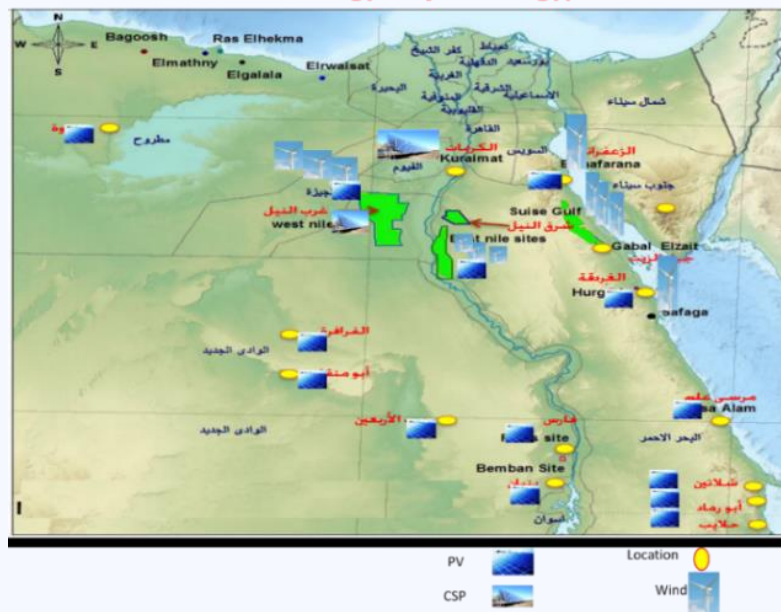
הפוטנציאל לשיתוף פעולה מצרי-ישראלי

משבר האקלים מציב בפני האנושות אתגר חובק עולם המצריך שילוב ידיים בין מדינות ועמים, והדבר נכון בוודאי גם למצרים ולישראל החולקות סביבה אקלימית משותפת, שממנה נגזרים אתגרים דומים וביניהם אספקת אנרגיה נקייה, מניעת זיהומי ים ויבשה, מניעת הצפות יישובי החוף עקב עליית מפלס מי הים, שמירה על המגוון הביולוגי בים וביבשה, דאגה לביטחון מים ומזון, עצירת המדבור והתמודדות עם אסונות טבע דוגמת שיטפונות ושריפות. מהלכיה של מצרים לעידוד פעילות אזורית משותפת עם מדינות שכנות בנושאי אקלים, כפי שבאו לידי ביטוי בפורום הצעירים העולמי, עולים בקנה אחד עם האינטרס הישראלי ויוצרים בסיס להעמקת ולהרחבת הקשרים בין קהיר לירושלים.

בשנים האחרונות מילא הגז הטבעי תפקיד מרכזי בחימום השלום בין ישראל למצרים: מצרים סיפקה לישראל יעד לייצוא גז טבעי ומתקני הנזלה, ואילו ישראל סיפקה למצרים מקור גז נוסף ותמכה במיציבה כמרכז אנרגיה אזורי ובכינון פורום הגז של מזרח הים התיכון (EMGF) בהובלת קהיר. הגז הישראלי צפוי להמשיך לזרום למצרים לפחות עד סוף העשור ולשתי המדינות יש אינטרס לעגן את מעמדו כ"תחנת ביניים" במעבר מפחם לאנרגיות נקיות יותר. בטווח הקצר, ייצוא הגז הישראלי למצרים אף [צפוי לגדול](#) על רקע משברי האנרגיה באירופה ובלבנון, שהחמירו עקב הפלישה הרוסית לאוקראינה. בה בעת, נוכח המגמה העולמית להסתמכות גוברת על אנרגיות מתחדשות, נראה כי השימוש בגז צפוי להצטמצם בטווח הבינוני והארוך, ועל שתי המדינות להתחיל להיערך יחדיו, כבר עתה, לעידן שאחרי הדלקים הפוסיליים.

המשך שיתוף הפעולה הפורה בתחום האנרגיה מצריך, אפוא, את המדינות לגוון את קשריהן ולעסוק לצד הגז באנרגיות מתחדשות. גם בתחום זה פוטנציאל הסינרגיה מבטיח: שתי המדינות שמו לעצמן כיעד להשקיע בשנים הקרובות בפיתוח מואץ של מקורות אנרגיה מתחדשים; לישראל ידע טכנולוגי ייחודי ואילו למצרים תשתיות מפותחות, שטחים נרחבים להצבת קולטים סולריים וחזון שאפתני לחיבור רשתות האנרגיה האזוריות. בחצי-האי סיני, למשל, אין עדיין פרויקטים משמעותיים בתחום האנרגיה המתחדשת (ראו: מפה [באתר](#) המשרד המצרי לחשמל ולאנרגיה מתחדשת). אלה, אם יקומו, עשויים לשרת בעתיד את מצרים, ישראל ורצועת עזה, וארגונים כמו ה-EMGF, האיחוד למען הים התיכון (UfM) וסוכנות האנרגיה הבינלאומית יכולים לשמש פלטפורמה לקידום.

Renewable Energy Projects in Egypt

השתתפות ישראל, בפעם הראשונה, בכנס האנרגיה EGYPS (Egypt Petroleum Show) שנערך החודש בקהיר, מהווה איתות נוסף לתנופה ביחסי המדינות. שרת האנרגיה, קארין אלהרר, הובילה את המשלחת הישראלית לכנס, וזכתה למחווה אישית מהנשיא א-סיסי, שניגש לברכה למול מצלמות הטלוויזיה. מחווה זו שיקפה את הערכת הנשיא לתרומתה של ישראל לחיזוק מעמדה של מצרים כמרכז אנרגיה אזורי ואת נכונותו להחצין את הקשרים המתהדקים בין המדינות בתחום הגז.

בטקס הסיום של פורום הצעירים העולמי הודיע הנשיא המצרי על עידוד שיח בין קבוצות של צעירים ממצרים וממדינות נוספות בעולם לקראת ועידת האקלים בשרם א-שיח'. בחודש שעבר השרה הישראלית להגנת הסביבה, תמר זנדברג, [ציינה](#) אף היא את ועידת האקלים הקרובה כהזדמנות לחיזוק שיתופי פעולה אזוריים, [וחשפה](#) כי היא פועלת עם מקבילתה המצרית, יאסמין פואד, להקמת פורום אקלים אזורי של מדינות המזרח התיכון.

בעוד מצרים עסוקה זה מספר שנים בנושא האקלים, ישראל מנסה להדביק את המתרחש בעולם בהקשר זה על ידי גיבוש אסטרטגיה כוללת והצבת יעדים ארוכי טווח. שני הצדדים ייצאו נשכרים מהרחבת השיח בין גורמי ממשל, חברה אזרחית, מומחים וצעירים, במטרה לגבש חזון סביבתי מתואם ולעצב מדיניות שתשרת את צרכיהם המשותפים.

*** מאמר זה הוא חלק מתוכנית מחקר חדשה בנושא אקלים וביטחון לאומי הנתמכת על ידי קרן קונרד אדנאואר (KAS) בישראל. המחבר מבקש להודות לד"ר משה טרדימן ולד"ר שירה עפרון על הערותיהם המפרות.**

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט